

Žmonių kultūra I. Mokslas ir menas.

Mokslas ir menas – vieni svarbiausių kultūros elementų. Nors esama daugybės kultūros apibrėžimų, beveik visi jie sutaria, kad apie kultūros pradžią galime kalbėti nuo tada, kai žmonės išmoko kaupti bei kolektyviai perduoti žinias (mokslo pradmenys) ir kai išmoko nepragmatiškai panaudoti daiktus bei kitus objektus (kultūros atsiradimas).

Mokslo vystymasis, jo teorinė bei institucinė sklaida yra savarankiška tyrinėjimų tema. Mes, Vakarų civilizacijos atstovai, neretai esame linkę sutapatinti mūsų mokslo suvokimą su mokslu aplamai. Tai – gana pavojinga tendencija, dėl kurios nekritiškai iš anksto atmetamos kitų kultūrų mokslo sampratos, neigiamai vertinamos jų sukauptos žinios. Vis dėlto galima konstatuoti, kad po II-ojo Pasaulinio karo Vakarų mokslo samprata neteko savo absoliutaus statuso. Atvirkščiai – į XX a. pabaigą išplito ir tapo itin reikšmingi interdisciplininiai tyrimai, siekiantys sintetinti pačių įvairiausių sričių pažinimą.

Mokslas – žinių kaupimas bei apdorojimas – yra svarbi ne tik kultūros, bet ir ekonomikos dalis. Socialinis žmonių vystymasis taip pat yra tiesiogiai susijęs su mokslo sklaida. Kaip tik dėl to mokslo samprata bei vertybinė (aksiologinė) žmonių orientacija yra tapusi rimtų konfliktų priežastimi. Bene dramatiškiausios kovos vyko tarp religijos ir šiuolaikinio mokslo, kuris kiek skubotai yra tapatinamas su radikaliu sekuliarumu arba net ateizmu. Ne tokia intensyvi, bet ne mažiau dramatiška buvo ir įtampa tarp gamtos

mokslų bei humanitarinių mokslų. Įvairiose pasaulio vietose abu šie konfliktai yra pasiekę skirtingas fazes ir plėtojasi nevienodai. Štai vadinamosiose brandžiojo kapitalizmo šalyse (JAV, Britanija, Prancūzija ir kt.) religijos ir mokslo santykis yra jau išspręstas galutinai: akivaizdu, kad šių kultūrų vertybių sistemoje mokslas yra hierarchiškai aukščiau už religiją (nors tai jokių būdu nereiškia, kad religija šiose kultūrose visiškai nereikšminga). Kitose šalyse (ypač Artimuosiuose Rytuose, bet, pvz., ir Lenkijoje) ši diskusija dar tik įsisiūbuoja.

Ne mažiau svarbus ir menas. Labai sunku vienareikšmiškai apibrėžti šią sąvoką: bene žymiausias lietuvių kultūros teoretikas Vytautas Kavolis savo studijoje „Kultūros dirbtuvės“ priskaičiavo daugiau nei 100 meno apibrėžimų. Nors ribos tarp kultūrinės ir nekultūrinės žmonių veiklos labai neryškios, turbūt visi sutaria, jog be meno – be muzikos, literatūros, tapybos, architektūros, šokio ir kt. – neegzistuoja nė viena kultūra, nė viena visuomenė. Meno sąvoka taip pat perėjo intensyvią evoliuciją, apimančią ir itin griežtai reglamentuotas meno funkcijas bei normas (Senovės Egipto, Senosios Kinijos arba Liudviko XIV laikų Prancūzijos atvejais), ir visiškai išplaukėjusią postmodernaus meno situaciją, kurioje menu gali tapti bet kas ir bet kada.